

ГІПОТЕЗИ. ВЕРСІЇ

УДК 94(477)

Олексій Шпотъ

БІЛЬСЬКЕ ГОРОДИЩЕ НА СУМЩИНІ – СТОЛИЦЯ ЦАРЯ ОРІЯ

Стаття присвячена подіям, що відбувалися на нашій землі в середині VII ст. до н. д., і звертає увагу на узгодженість між інформацією, залишеною нам Геродотом, текстами «Велесової книги» та досягненнями археологів.

Ключові слова: Орій, Більське городище, Кам'янське городище, царські сківи.

В уяві українців існує образ отця Орія. Це міфічний образ. Водночас є вагомі аргументи на користь того, що такий володар був насправді. У «Велесовій книзі» говориться, що він очолив повернення оріїв з Індії на свою прабатьківщину. Був засновником і батьком міста Голу́нь. Він був царем. Згоду громади на цей сан він отримав ще в Індії як умову за згоду стати керівником походу:

І сказав Грій: «Се я на вас із синами своїми».

І відповіли ті: «Підлегнемо»... ! (ВК, 38а).

Усі фрагменти з «Велесової книги» наведені в цій статті за перекладом Б.Яценка [1]. Однак посилання на «Велесову книгу» (ВК) подані за номером дощечки, щоб ці посилання легше було зіставити з перекладами «Велесової книги», здійсненими іншими авторами.

Успішно здійснивши далекий і складний перехід з Індії і зберігши навіть овець продуктивної породи, Орій поселився близько середини 7-го століття до н. д. у Подніпров'ї серед своїх родичів:

І так мовимо, що племено є,

і даємо вівці і худобу до нього і будемо племено єдино.

Се боги сприяють нам, і маємо шукати доблесті на віки вічні (ВК, 35а).

Посварившись з Киськом на побутовому рівні, як пояснює дощечка (ВК, 35а), отець Орій зі своїми людьми відійшов від нього і заснував місто Голу́нь (Більське городище):

Отож отець Оръ одвѣв отари свої і людей своїх од них

повів їх подалі і сказав там: Закладаймо град.

І то Голинь був у голому степу і лісі (ВК, 35а).

Що Голу́нь – це і є Більське городище, свідчить і те, що вона розташована від Києва в напрямку Воронежа та Волзьких болгар:

«Се бо князеві Кию на ум спаде йти на болгар

і ту рать пожене на північ аж до Вороненця.

І десь там були свої вої поляни

І їх повернули, бо в них був голод.

Отож Голинь, град руський, відібрали, обітницю свою, від іншої землі» (ВК, 34).

А Кисько теж пішов на південь і заснував місто Луг (Кам'янське городище):

Іменувався бо той Киська;

а той повів родичів по степу з худобою своєю на південь;

і там, де сяє сонце, жили. (ВК, 35а).

© Шпотъ Олексій Сергійович – кандидат технічних наук (м.Київ)

Саме археологія підтверджує нам, що місто Киська – Лут (Кам'янське городище) було засноване одночасно з містом Голунь [2, 162].

Посуха, яка іноді буває на нашій благословенній землі, спровокувала похід у чужі землі. Очевидно, за спільною згодою Орій прямував із міста Голунь у бік гирла Дунаю. Однак територія Північного Причорномор'я, яка найближче прилягала до чорноморських грецьких колоній, – це єдина в Європі пустеля:

*Отож князі одні повели людей своїх на полудень,
і Ор повів до краю морського.*

І тут була засуха велика і піску багато. (ВК, 26).

Рік був сухий, неврожайний. Тому, прямуючи до узбережжя Чорного моря, Орій опинився в полоні випаленої сонцем пустелі. Це змусило його, рятуючись, змінити напрям і рушити у бік (дощового) Прикарпаття, до своїх синів (Жидачівське городище). Знесилений невдалим походом на схилі літ, Орій помер у Жидачеві або на підході до нього, заповівши синам своїм розійтися царями кожен у свою землю:

*І там наказав отець Тлас Орій трьом синам своїм
поділитися на три роди і йти на південь і захід сонця.*

А то були Кий, Щек і Хорив.

І так зробили, і пішли три роди, і сіли всі на землю свою. (ВК, 31).

Для своїх сучасників Орій не був простою людиною, щоб його поховати, там, де він помер. Він був видатною і славною людиною. Також і його військо, з яким він вийшов у похід, не могло повернутися додому без царя. Вони змушені були перевезти його тіло в рідне місто Голунь для поховання. І тут потрібно згадати Геродота: «*Поховання померлих чи вбитих на війні царів, скити роблять в землю краю, який називають – Геррос. Геррос – Земля Русів знаходиться там, де Бористен (Дніпро) вже є придатним для плавання великими човнами*» [3,41]. Можна зрозуміти Геродота, який хотів записати звичаї сківів, зокрема, як ховають сківських царів. Але потрібно зрозуміти і місцевого мешканця. Геродот відвідав Ольвію майже через півтора століття після смерті Орія. Цей час відноситься до того півторатисячолітнього періоду, коли у сківів не було царів [4]. Вони обирали князів, а князі не правили пожиттєво, тобто не помирали князями:

*... а окремі князі і всякі після князювання
ставали на вічі простими мужами* (ВК, 376).

Але ж якщо чужинець хоче знати, як ховали нашого царя, то не осоромитися ж! І йому розповіли про похорон конкретного царя, славного і сильного, якого всі пам'ятали, якого всі оплакували. «*Скити, які особливо шанували царя, за їхніми звичаями роблять надрізи на краях вух, стрижуть свій чуб, нарізують на руках обвідні кола, простромлюють ліву руку стрілою, роблять надрізи на носі та лобах. В кожному селі до поховальної процесії долучаються люди, від чого збирається велика кількість людей. Всі вони йдуть за тілом царя до місця його поховання*» [3,41]. Щодо надрізів на тілі на знак скорботи, то все може бути. Навіть у «Велесовій книзі» кров часто виступає, як мірило жертвності:

І земля тая перебуде нашою, бо пролили кров за неї (ВК, 23)

А кров наша про те каже, що ми русичі всі (ВК, 4г)

Незважаючи на те, що звичаї кожного народу є більш-менш сталими, вони теж змінюються. Так, сьогодні ми ховаємо ближніх з короткими офіційними промовами, зі скорботною музикою, з покладанням вінків тощо. Але ж навіть автор пам'ятає, як колись поховання померлих супроводжувалося голосінням, т. зв. обрядовими піснями. Кілька жінок з гарними високими голосами не співали, а голосили: «*Та на кого ж ти нас покинув...*» з характерною особливістю речитативної мелодії, яка навіть на далекій відстані давала можливість зрозуміти, яка подія відбувається. Саме ця особливість форми співу, яка відрізняє спів весільних коровайниць від колядок, веснянок чи похідних пісень. Тобто засоби вираження скорботи змінюються. Цілком можливо, що в ті далекі часи (звідки ідуть такі вислови, як «рвати від горя волосся» або «розривати сорочку від горя») наші предки висловлювали свою скорботу більш емоційно, так, як описав Геродот. Та й ім'я з «Велесової книги» може служити додатковим свідченням:

І се прийшли укрити Ухорізі і брат його Ословень ...(ВК, 25).

Геродот детально описує процес бальзамування: «При приготуванні покійникові розрізують живіт, вичищають нутроці, наповнюють тіло різними пахощами, пахучим насінням, сухою м'ятою, волошками, любистком та іншим. Потім, наповнений пахощами живіт зашивають, і покривають все тіло тонким шаром прозорого воску.» [3,41]. Це звичайний процес бальзамування (варто звернути увагу на місцеве походження компонентів бальзамування!), розрахований на довгий шлях до рідного міста. «Приготовлене до поховання тіло скитського царя, кладуть на воза чи на човна і обвозять по всіх теренах скитських племен [3,41]. Ніхто не підтвердить про існування такого звичаю обвозити всі терени для прощання з покійником. Тому що його не існувало! Це був конкретний випадок поховання конкретного царя Орія. А Геродот прагнув знайти звичай і сприйняв його як звичай. Ну, не обвозили ж греки померлих царів через інші країни тільки тому, що, ховаючи Олександра Македонського, їм довелося взяти його через багато країн.

Мал. 1.

Більське городище. План [2]

Це не був звичай обвозити всі роди для прощання з покійником. Обставини змусили бальзамувати тіло Орія і везти через усю країну (і майже всі роди мали можливість на цьому довгому шляху прощатися і супроводжувати процесією), щоб поховати з великими почестями в рідному місті Голунь. Ще й зараз видно, що більшість стародавніх поховань розташовані поза межами Більського городища. Але збережений до наших часів топонім, яким назване урочище – «Царева (Царина) могила» (мал.1), безперечно, має зв'язок з похованням царя Орія. Тобто в наших археологів є шанс віднайти могилу Орія і підтвердити, що м. Голунь є «колискою трьох братніх слов'янських народів»: українців, чехів і хорватів.

Сучасні розкопки свідчать, що площа м. Голунь становить 40,2 кв.км. Геродот твердить, що місто займало приблизно 36 кв.км. Вірогідно, що в 625 році до н. д. місто Голунь було ще меншим і цілком можливо, що сучасне урочище Царева могила лежало за межами міста, де і поховали отця Орія згідно зі звичаями. Слід звернути увагу, що топонім «Царева могила» зберігся, а іншого царя в місті Голунь, крім Орія, не було. Його син Кий уже царював у Києві.

Нема навіть потреби витрачати час та енергію на дискусію про достовірність «Велесової книги». Якщо наша рідна влада зможе вберегти від розграбування могилу отця нашого, царя сківів Орія, то технічний і науковий потенціал сьогоденної науки (зокрема, археології) здатний підтвердити (або відхилити) більшість таких положень:

1. Поховання відбулося 625 р. до н. е. (кінець весни – початок літа).
2. В могилі поховано чоловіка віком близько 65–70 років.
3. Час між смертю і похованням становить кілька тижнів: час на подорож (возом і човном) із зупинками та обрядами прощання у всіх населених пунктах від міста Жидачєва (Львівщина) – до міста Голунь (Сумщина).
4. Могила мусить відповідати звичаям свого часу і, одночасно, в похованні мають бути присутні ознаки царської влади.
5. Мають залишитися сліди бальзамування (наприклад, як пише Геродот, сліди зашивання живота).

Однак археологи, що займалися дослідженням Більського городища, стверджують [5], що могили, в межах урочища Царева могила немає. І тут немає нічого дивного. Через століття по смерті Орія, як свідчить Геродот, наші предки готувалися до війни з персами: «Скитські армії перетнули Танаїс, а перська армія пішла за ними, вже напівпустельними степами сарматів. Скитські армії повернули на північ в землю будинів та гелонів, Дарій – за ними, все намагаючись догнати та примусити вступити в битву.

Так, уникаючи битви, скити разом з персами підійшли до міста Гелона, огородже-

ного дерев'яною стіною; **але спаленого і порожнього**. Протягом всього цього маршу скити провели армію персів незаселеними просторами Скитії і Сарматії, де не було що плюндрувати і грабувати, харчів також не було, а свої скінчилися» [3,56].

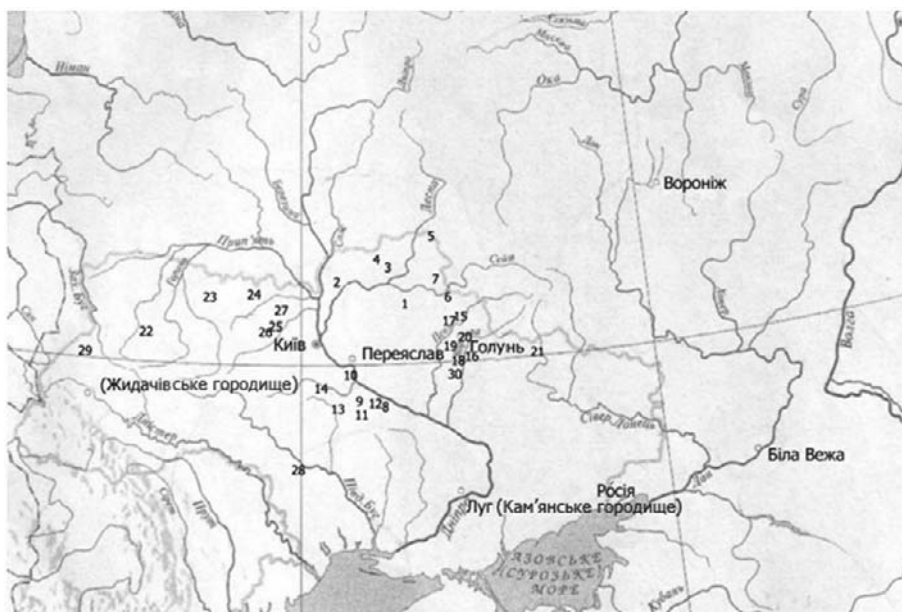
Без сумніву, що, готуючись залишити місто, його мешканці зробили все, щоб вороги не знайшли могилу царя Орія. Адже це єдиний скарб, за свідченням Геродота, за який готові були померти наші предки: «Коли ти хочеш знати, чому з тобою я ще не бився, відповім: у моїй країні немає таких міст і полів, щоб їх було шкода зруйнувати та загубити, чи дивитись на їх руйнування, грабунок та нищення твоєю армією. Можливо, що таке штовхнуло б і мене на битву з тобою. Коли ти вирішив, в короткий час мати кровопролитну битву, знай, ми будемо жорстоко битись тільки за могили наших предків. Знайди їх і спробуй їх зруйнувати, тоді ти знатимеш, чи ми хочемо і можемо стати до битви з тобою. До цього часу мій добрий розум мені підказує – продовжувати уникати битви і кровопролиття» [3,57]. Ця ж традиція приховати в небезпечній ситуації місце поховання царя проявилася і при похованні вождя антів (і гунів) – Гатила. І, щоб не сумніватися, про кого це писав Геродот, слід навести і такі його слова: «Будини – численний і могутній народ, де всі мають блакитно-сірі очі, світле, іноді руде волосся. А ще на їх терені знаходиться укріплене місто Гелон (див. мал. 2), яке все вибудоване із дерева: хати, храми, всі інші будівлі та висока стіна навколо міста. Місто являє собою чотирикутник, в якому кожна сторона має 30 фурлонгів (6 км, а загальна площа 36 км²). ... Будини і гелонці обробляють землю, для харчування вони сіють різне зерно, мають садки та городи, які тримають завжди в чистому та гарному вигляді» [3,53]. Тут слід звернути увагу на ще одну особливість. Ми звикли уявляти собі географію України по тому, де мешкали люди згідно з родом-племенем: волиняни, поляни, дуліби і т.д. А Геродот був елліном і мав уявлення специфічно грецьке – за назвою міст: там мешкали афінці, там спартанці, дельфійці... Ця особливість перенесена ним на наші терени, що проявилася в назвах: гелонці – як мешканці міста Гелон (Голунь), будини – як мешканці міста Буди (Полтавська обл.). Дотримуючись своєї традиції, як грек, Геродот сприймав на слух місцеву назву міста Голунь, як місто сонця (тим більше в сонцепоклонників!) – Гелон, у той час, як насправді вона означала зовсім інше.

І то Голинь був у голому степу і лісі (ВК,35а).

Як етнограф Геродот наробив багато помилок. А як істориків – Геродоту слід вірити: не перси спалили Голунь, і, відповідно, могила царя Орія не розграбована, а прихована від стороннього ока, і в наступних поколіннях є можливість віднайти її. І тоді питання достовірності подій, описаних у «Велесовій книзі», відпаде само собою. «... Тут доречне суттєве уточнення: історична картина, яку малює «Велесова книга», суперечить не історичним даним, а традиційному їх сприйняттю, а це зовсім різні речі. А що традиційна версія нашої давньої історії шита білими нитками, зрозуміло й без «Велесової книги»» [6].

Відділившись від Киська, Орій зробив ніби нелогічний вчинок: після важкого, кількарічного переходу із Індії на прабатьківщину в результаті ніби незначного, побутового конфлікту він рішуче відділився і, покинувши родичів, пішов в інше місце. А справа в тому, що Орій випестив мрію про царство для себе і своїх синів. Успішний перехід із Індії до Дніпра лише утвердив його в своїх намірах. А місцеве населення вже мало виборного князя:

Се ж особия наша була причиною того,
про що маємо слова викривальні сказати.
І тут мовимо воістину блага про роди наші
і не брешемо про них, а правду мовимо про них.
Про першого бана нашого повідаємо і про князя вибраного.
Іменувався бо той Киська;
а той повів родичів по степу з худобою своєю на південь
і там, де сяє сонце, жили». (ВК, 35а)

Мал.3. Ілюстрація сучасних топонімів за Геродотом: «Будини – численний і могутній народ, де всі мають блакитно-сірі очі, світле, іноді руде волосся. А ще на їх терені знаходиться укріплене місто Гелон».

1. с. Буди Ічнянського району Чернігівської обл.
2. с. Буди Чернігівського району Чернігівської обл.
3. с. Будище, с/р Сядрине Корюківського району Черніг. обл.
4. с. Буда, с/р Будяньська Корюківського району Чернігів. обл.
5. м. Середина-Буда, райцентр Сумської обл.
6. с. Будки Білопільського району Сумської обл.
7. с. Будище Глухівського району Сумської обл.
8. с. Буди, с/р с. Мельник Чигирин. району Черкаської обл.
9. с. Будо-Орловецька Городищ. району Черкаської обл.
10. с. Буда-Горобіївська Канівського району Черкаської обл.
11. с. Буда-Макіївка Смілянського району Черкаської обл.
12. с. Будки Смілянського району Черкаської обл.
13. с. Стара Буда Звенигородського району Черкаської обл.
14. с. Буда, с/р Кислівська Таращан. району Київської обл.
15. с. Великі Будища Гадяцького району Полтавської обл.
16. с. Великі Будища, Диканьського району, Полтавської обл.
17. с. Малі Будища, с/р Сарівська Гадяч. району Полт. обл.
18. с. Малі Будища Зіньківського району Полтавської обл.
19. с. Лютенські Будища в Зіньківському районі Полтавської обл.
20. с. Будки Зіньківського району Полтавської обл.
21. смт Буди Харківського району Харківської обл.
22. с. Буди Млинівського району Рівненської обл.
23. с. Буда, с/р Масевичка Рокитнівського р-ну Рівнен. обл.
24. с. Буда, с/р Повчанська Лугинського району Житомир. обл.
25. с. Нова Буда Радомишльського району Житомирської обл.
26. с. Стара Буда Радомишльського району Житомирської обл.
27. с. Буда-Голубієвичі Народицького району Житомир. обл.
28. с. Буди Тростянецького району Вінницької обл.
29. с. Буди Жовківського району Львівської обл.
30. річка Буда, ліва притока річки Хорол у Полтавській обл.

Тобто засновники міст Голунь і Київа, Орій і Кий були славними і діяльними царями. І лише по смерті Кия, дивлячись на недолугість спадкового царя Лебедяна (ВК, 34), спільнота (вже маючи досвід демократичного життя) утвердила демократію, як норму політичного життя у Великій Скії на півтори тисячі років. Це підтверджує також і те, що Лівобережжя (люди царя Ора) і Правобережжя (люди князя Киська) обмінювалися інформацією, бо були родичами. І тому політичний устрій Правобережжя так легко сприйнявся у відповідний час на Лівобережжі. І як це гармонійно узгоджується з Геродотом про царських сківів (царя Орія) і скотарів (князя Киська). За Геродотом мешканці Подніпров'я були «сківами»: одні царськими, інші хліборобами, а ще інші скотарями. Тільки не кочівниками, як дехто твердить, бо люди князя Киська переселилися із споконвічних землеробських територій на південь лише тому, що в той час торгівля з греками шкурами приносила величезні прибутки.

Шукати історію українців до нової доби при радянській владі було неприпустимим. Тому ми не знаємо історії цього періоду. Але й так для нас отець Орій є одним з батьків української нації. Лише його енергією, досвідом і зрештою життям було забезпечено майбутнє царювання Кия, Щека і Хорива. А нам залишилася від нього слава:

«Скільки раз виймали мечі і виходили проти ворогів
і відкидали їх од своїх теренів отці од роду Орового, славного і сильного,
який і Ссірію воював і Єгипет» (ВК, 6в),

а від столиці Голунь найбільше в Східній Європі городище – 4021 га.

1. Яценко Б. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. Скрижалі буття українського народу. I тис. до н.д. – I тис.н.д. // Індоевропа., 1995, кн. 1-4, – 320 с.

2. Білоусько О.А. Україна давня: Євразійський цивілізаційний контекст. Карти, таблиці, ілюстрації: Посібник для вчителя. – Київ: Генеза, 2002. – 272

3. Історія України написана у V ст. до нашої ери Геродотом, перекл. С.К.Спасько – К.: Фенікс, 2007. – 80 с.

4. Шпоть О.С. «Велесова книга» – як фрагмент з історії демократії. – Київ.: ПП«Коронатор», 2006. – 62 с.

5. Шрамко Б.А. Крепость скифской эпохи у с. Бельск – город Гелон // Скифский мир. – Київ, 1975.

6. Наливайко С.С. Етнічна історія Давньої України. – Київ: Євшан-зілля, 2007. – 624 с. (див. стор. 259-261)

Стаття посвящена подіям, що відбулися на нашій землі в середині VII століття до н. е., і звертає увагу на узгодженість між інформацією, залишеною нам Геродотом, текстами «Велесової книги» і досягненнями археологів.

Ключові слова: Орій, Бельське городище, Каміанське городище, царські скиви.

This article is devoted to the events that took place on our land in the middle of the VII century BC and draws attention to the concordance between the information, left us by Herodotus, the text of the "Veles book" and the archaeological achievements.

Keywords: Oriy, Bielsko gord, Kamians'ke gord, royal skivy